

ўспрыманне вобразаў. Выкарыстанне эпітэтаў дапамагае дакладна і ўсебакова ахарактарызаваць з’яву або прадмет, узбагаціць змест твора. Ужыванне мастацкіх азначэнняў – яскравая стылістычная рыса мовы беларускіх народных прыказак і прымавак. Паводле спосабу граматычнага выражэння эпітэты ў мове беларускіх прыказак і прымавак – гэта часцей прыметнікі. Пашыраны спосаб граматычнага выражэння мастацкіх азначэнняў у мове прыказак і прымавак беларускага народа – якасныя прыметнікі: “*Прыгожае яблычка, ды ў сярэдзіне чарвяк*” [1]; “*Вялікі пірог, да ў сярэдзіне плох*” [1]. Эпітэты-якасныя прыметнікі ў беларускіх парэміях павышаюць выразнасць, узмацняюць вобразнасць тэксту, а таксама паказваюць індывідуальную прыкмету асобы, з’явы, прадмета: “*З добрага цеста добрая паляніца, з добрай дзеўкі добрая і маладзіца*” [2, с. 12]. У мове беларускіх прыказак і прыказак частыя эпітэты, выражаныя кароткімі прыметнікамі: “*Брыгадзір капейкі не варт, калі чарцы рад*” [3, с. 99]; “*Вялік пень, ды дурань*” [3, с. 128]; “*Дзе воўк радзіўся, там і куст яму міл*” [3, с. 159].

Кампактная форма выражэння эпітэта – назоўнік-прыдатак, што дазваляе сумясціць атрыбутыўную і прэдыкатыўную прыкметы. Прыдатак у эпітэце азначае ў сінтаксічным сэнсе прадмет або асобу, удакладняе і характарызуе іх з розных бакоў: “*Няма злей асенняй мухі і дзеўкі-векавухі*” [3, с. 402]; “*Паследкі-дзеткі – едкі*” [2, с. 130]; “*Зямля-матушка ўсіх прымае*” [2, с. 415].

Такім чынам, у мове беларускіх народных прыказак і прымавак эпітэт з’яўляюцца пашыранымі вобразна-выяўленчымі сродкамі. Часцей эпітэты выражаюцца якаснымі прыметнікамі.

Літаратура

1 Беларускія прыказкі і прымаўкі [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://galinaartemenko.livejournal.com/138521.html?> – Дата доступу: 20.03.2023.

2 Прыказкі і прымаўкі: у 2 кнігах / рэд. А. С. Фядосік. – Мінск : Навука і тэхніка, 1976. – Кн. 2. – 616 с.

3 Лепешаў, І. Я. Тлумачальны слоўнік прыказак / І. Я. Лепешаў, М. А. Якалцэвіч. – Гродна : ГрДУ, 2011. – 628 с.

К. А. Шихалова

Науч. рук. **В. И. Коваль,**

д-р филол. наук, профессор

ОБ ОДНОМ ТИПЕ НАРОДНОЭТИМОЛОГИЧЕСКИХ ТОЛКОВАНИЙ БЕЛОРУССКИХ И ЯПОНСКИХ ТОПОНИМОВ

Известно, что в белорусских народных топонимических легендах возникновение того или иного топонима нередко связывается с высказыванием находившегося в определенной местности монарха. Именно так, по рассказу моей бабушки, возникло название ее родной деревни Поколюбичи Гомельского района: *Во время русско-шведской войны Петр Первый, сделав привал вблизи деревни, заявил: «Пока, любичи, отдохнем здесь».* Аналогичным образом в одной из белорусских легенд объясняется происхождение белорусских населенных пунктов *Пышно* и *Лепель*: *Ехала царыца Кацярына праз нашы месцы. Так тут красіва было. Панаравілася ёй. Едзе і гаворыць: «Пышна, пышна!» За тое і наша вёска стала называцца Пышна. А як у Лепель прыехала – там возера, і яшчэ красівей. Так тады: «А тут і лепей!» От і пайшло: Лепель» [1, с. 272–273].*

В японских народных легендах в качестве «авторов» топонимов обычно выступают различные божества, оказавшиеся в местности, которая им понравилась. Сравн.: *Когда бог Фуцунуси объезжал страну, то по прибытии сюда он изрек: «Эту местность я хотел бы видеть всегда» (ямакуни), – так он сказал, поэтому село и назвали Ямакуни* [2, с. 23]; *Сын бога Сусаноо по имени Цуруги-хико сказал: «Место, где я нахожусь, – это подошва горы (ямагути); поэтому село и называется Ямагути* [2, с. 33].

В некоторых случаях происхождение топонимов в обеих культурных традициях народноэтимологически связывается с какими-либо экстремальными ситуациями. Например, происхождение белорусского топонима *Марытон* объясняется выкриком – призывом о помощи: *Аднойчы панская дачка Марыя купалася ў возеры і пачала тануць. Людзі, якія бачылі гэта, закрычалі: «Марыя тоне!»* [1, с. 305]. Происхождение названия японского села *Аё* трактуется как междометие, выражающего страх: *Аё! Аё!* – в ужасе кричал живший в этой местности ребенок, на которого, согласно легенде, в отсутствие его родителей напал одноглазый черт [2, с. 86].

Литература

1 Легенды і паданні / склад. М. Я. Грынблат і А. І. Гурскі; рэд. тома А. С. Фядосік. – Мінск : Навука і тэхніка, 1983. – 544 с.

2 Идзумо-фудоки / перевод, комментарии и предисловие К. А. Попова // Памятники письменности Востока. XIII. – Москва : Изд-во «Наука». Главная редакция вост. лит-ры, 1966. – 227 с.

К. В. Якаўленка

*Навук. кір. З. У. Шведава,
канд. філал. навук, дацэнт*

ПРЫМЕТНІКАВЫЯ ФРАЗЕАЛАГІЗМЫ МОВЫ ТВОРАЎ АНДРЭЯ МАКАЁНКА

Мова твораў А. Макаёнка насычана фразеалагічнымі адзінкамі, сярод якіх выдзелім прыметнікавыя фразеалагізмы (10 адзінак), што абазначаюць прымету асобы ці прадмета. У мове твораў аўтара гэтыя выразы найчасцей выступаюць як якасная характарыстыка асобы, іншы раз абазначаюць унутраны стан асобы.

Катэгарыяльнае значэнне прыметнікавых фразеалагізмаў вызначаецца сінтаксічным і семантычным паказчыкамі, напрыклад, выраз *самі з вусамі* мае значэнне ‘не горшы за іншых’ і ўжываецца ў функцыі выказніка: *Цяпер мы самі з вусамі* [1, с. 51]. Пераважная большасць прыметнікавых фразеалагізмаў мае парадыгматычныя формы. Зменныя фразеалагізмы прадстаўлены трыма групамі.

У першую групу ўваходзяць выразы, у якіх стрыжнёвы кампанент – дзеяслоў: *прышыў кабыле хвост* – ‘зусім непатрэбны, лішні, не мае дачынення да чаго-небудзь’ [2, с. 231], *з носа кап, а рот хан* – ‘вельмі малая, зусім не датычыцца да чаго-небудзь’ [2, с. 364].

Другая група складаецца з фразеалагізмаў, у якіх абмежаваную парадыгму маюць займеннікавыя кампаненты: *сабе наўме* – ‘вельмі скрытны, хітры’ [1, с. 143], *сам не*